

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Mateo Županović

**Odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti
kućnim ljubimcima kod vlasnika pasa i mačaka**

Završni rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim
ljubimcima kod vlasnika pasa i mačaka

Završni rad

Student/ica:

Mateo Županović

Mentor/ica:

Dr.sc. Jelena Ombla

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mateo Županović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim ljubimcima kod vlasnika pasa i mačaka** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. rujna 2017.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
1.1. Privrženost i njezine osnovne značajke	3
1.2. Privrženost kućnim ljubimcima	4
1.3. Privrženost ljubimcima u kontekstu vrste ljubimca i primarnosti skrbi	8
1.4. Privrženost članovima obitelji i privrženost kućnim ljubimcima	9
2. CILJ.....	11
3. METODA.....	12
3.1. Sudionici.....	12
3.2. Mjerni instrumenti.....	13
3.2.1. Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003)	13
3.2.2. Adaptirana Lexington skala privrženosti kućnim ljubimcima (Levačić, 2009)	14
3.2.3. Skala skrbi za ljubimca (Ombla, 2014).....	14
3.3. Postupak	14
4. REZULTATI	15
5. RASPRAVA.....	20
6. ZAKLJUČAK.....	23
7. LITERATURA	25

SAŽETAK

ODNOS PRIVRŽENOSTI ČLANOVIMA OBITELJI I PRIVRŽENOSTI KUĆNIM LJUBIMCIMA KOD VLASNIKA PASA I MAČAKA

Privrženost se kao jedan od osnovnih ljudskih socijalnih mehanizama manifestira ponajprije prema bliskim osobama poput prijatelja, supružnika te naravno roditelja i članova obitelji. S obzirom da se sve učestalije kućni ljubimci uključuju u sustav obitelji, pojedinci razvijaju posebnu povezanost s istima, te sama kvaliteta odnosa s ljubimcem može varirati ovisno o socioemocionalnoj klimi u obitelji.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim ljubimcima (kod ljudi koji skrbe o psu ili mački). U uzorak je bila uključena i skupina nevlasnika ljubimaca kako bi se provjerilo postoje li razlike u privrženosti članovima obitelji s obzirom na samo posjedovanje ljubimaca. U istraživanju su korišteni *Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama* (Kamenov i Jelić, 2003), *Adaptirana Lexington skala privrženosti kućnim ljubimcima* (Levačić, 2009) te *Skala skrbi za ljubimca* (Ombla, 2014). Uzorak su činili pretežito pripadnici studentske populacije te manji broj pripadnika drugih dobnih skupina, s područja Splita, Zadra i Zagreba. Prosječna dob ispitanika bila je 26,07 godina, a istraživanju je pristupilo 497 ispitanika, od čega 232 vlasnika pasa, 87 vlasnika mačaka i 178 nevlasnika ljubimaca.

Rezultati su pokazali da ne postoji značajna razlika u privrženosti članovima obitelji između ispitanika koji skrbe o kućnim ljubimcima (psu ili mački) i onih ispitanika koji o istima ne skrbe. Također je utvrđeno da su vlasnici pasa značajno više privrženi svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka, te također da su primarni skrbnici ljubimaca privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na sekundarne skrbnike.

Nije utvrđena povezanost između privrženosti članovima obitelji i afektivne vezanosti kućnom ljubimcu kod niti jednog poduzorka vlasnika kućnih ljubimaca.

Ključne riječi: kućni ljubimci, primarnost skrbi, privrženost, obitelj

SUMMARY

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT TO FAMILY MEMBERS AND ATTACHMENT TO PETS AMONG DOG AND CAT OWNERS

Attachment, as one of the basic human social mechanisms manifests itself primarily toward close acquaintances such as friends, partners and more notably parents and family members. Since pets are increasingly being included in family systems, individuals develop a special kind of bond with them, and the quality of that relationship can vary depending on the socio-emotional climate in the family.

The aim of this study was to investigate the relationship between attachment to family members and attachment to pets (among dog and cat owners). A group of respondents who didn't own a pet was also included in the sample, to check if there were any differences in the attachment to family members depending on pet ownership. The instruments used in this study were: *Modification of Brennan's Experiences in Close Relationship Inventory* (Kamenov and Jelić, 2003), *Adapted Lexington Attachment to Pets Scale* (Levačić, 2009) and *Care for pets scale* (Ombla, 2014). The sample mainly consisted of students and fewer members of other age groups from Split, Zadar and Zagreb. The average age of respondents was 26,07 years, and 497 respondents took part in the study, of whom 232 were dog owners, 87 were cat owners and 178 weren't pet owners.

Results show that there is no significant difference in attachment to family members between pet (cat and dog) owners and non owners. Additionally, dog owners were significantly more attached to their pets than cat owners and primary caregivers were also significantly more attached to their pets than secondary caregivers.

There was no correlation between the attachment to family members and the attachment to pets among all of the subsamples of pet owners.

Keywords: pets, primary care, attachment, family

1. UVOD

1.1. Privrženost i njezine osnovne značajke

Većina živih bića, pa tako i sam čovjek, razvijaju određenu vrstu povezanosti i odnosa s pripadnicima svoje vrste, ali i drugih vrsta, koji im pružaju osjećaj sigurnosti, voljenosti, uključenosti i ljubavi. Ta povezanost se naziva privrženost. Privrženost je jedna od temeljnih ljudskih karakteristika te se definira kao afektivna veza između dvije jedinice koja je relativno čvrsta i trajna te stvara osjećaj sigurnosti i potpore kod jedinice koje su u tom odnosu (Bowlby, 1969). Bowlby također navodi da privrženost ima određenu zaštitnu funkciju, kako npr. majka novorođenčetu pruža određeni osjećaj sigurnosti i brige koji se još dodatno pojačava ako postoji opasnost od raskidanja te afektivne veze. Privrženost se, međutim, ne prestaje razvijati nakon uspostavljanja odnosa s roditeljem (ili bilo kojom osobom s kojom dijete razvije svoju prvu afektivnu vezu), već ona postaje jednim od temeljnih faktora koji će utjecati na razvoj bliskih afektivnih veza u daljnjem životu pojedinca (Bowlby, 1969). Kako pojedinac odrasta, postaje spremniji i vještiji u stvaranju novih odnosa s rodbinom i prijateljima, unatoč tome što je majka i dalje centralna figura privrženosti (Beck i Madresh, 2008). Ulaskom u odraslu dob, značajnost roditelja slabi te pojedinci traže nove primarne objekte privrženosti, najčešće romantične partnere (Hazan i Zeifman, 1999).

Kada se govori o određivanju stila privrženosti ili „orijentacije“ privrženosti, najčešće se spominju dvije dimenzije – anksioznost (strah da partner ili bilo koji drugi objekt privrženosti neće biti dostupan u slučaju potrebe te sam taj strah potiče traženje blizine objekta privrženosti) i izbjegavanje (nepovjerenje u bliskost objekta privrženosti te povećana vjera u samodostatnost) (Brennan, Clark i Shaver, 1998). Iz dimenzija anksioznosti i izbjegavanja proizlaze četiri stila ili prototipa privrženosti – sigurni (povjerenje i ugodna intimnost; niska anksioznost i nisko izbjegavanje), zaokupljeni (ljubomora i „ljepljivost“; visoka anksioznost i nisko izbjegavanje), strašljivi-izbjegavajući (nepovjerenje u druge i osjećaji neadekvatnosti; visoka anksioznost i visoko izbjegavanje) te odbacujuće-izbjegavajući (izbjegavanje intimnosti pod uvjerenjem da drugi nisu vrijedni iste; niska anksioznost i visoko izbjegavanje) (Beck i Madresh, 2008). Pojedinci koji na obje dimenzije postižu visoke rezultate najčešće imaju internalizirane reprezentacije objekata privrženosti koji su frustrirajući i nedostupni. Takvi pojedinci se koriste takozvanim „sekundarnim strategijama privrženosti“ koje, za razliku od primarnih uključuju hiperaktivaciju ili deaktivaciju određenih sustava privrženosti u cilju smanjenja rastresenosti (Cassidy i Kobak, 1988 te Cassidy i Berlin, 1994 prema Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver, 2011). Tako pojedinci koji imaju visoke rezultate na dimenziji anksioznosti najčešće pristupaju

hiperaktivacijskim strategijama (energični pokušaji postizanja blizine, podrške i ljubavi u kombinaciji s manjkom sigurnosti u ostvarivanje navedenog), dok se visoko izbjegavajući pojedinci više koriste deaktivirajućim strategijama (inhibiranje potrebe za blizinom, poricanje potrebe za privrženosti, održavanje kognitivne i emocionalne distance od drugih te kompulzivno oslanjanje na sebe kao na jedini pouzdani izvor zaštite) (Cassidy i Kobak, 1988 te Cassidy i Berlin, 1994). Razlike u stilovima privrženosti se često dovode u vezu s pojedinčevom percepcijom drugih koje Bowlby (1973 prema Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver, 2011) naziva „internalnim radnim modelima“. Nadalje, pojedinci s visokim rezultatima na prethodno navedenim dimenzijama, u odnosu na „sigurne“ pojedince, često nešto negativnije opisuju svoje romantične partnere (Feeney i Noller, 1991 te Levy, Blatt i Shaver, 1998), percipiraju ih kao manje podržavajuće (Davis, Morris i Kraus, 1998 prema Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver, 2011 te Ognibene i Collins, 1998) te kao manje povjerljive (Collins i Read, 1990 te Hazan i Shaver, 1987). Bitno je naglasiti da je za razvoj privrženosti ključno učenje izlaganjem, odnosno prisutnost u međusobnom društvu, uz recipročne i međusobno zadovoljavajuće interakcije (Bowlby, 1969 prema Archer, 1997).

1.2. Privrženost kućnim ljubimcima

Iako se privrženost često spominje u kontekstu interpersonalnih odnosa, u posljednje vrijeme se taj kontekst sve više širi na odnose ljudi i njihovih ljubimaca. Nije nepoznato da odnos čovjeka i životinja datira još iz pretpovijesnih vremena, kada su pripitomljene životinje bile vjerni suputnici čovjeku u raznim, za opstanak značajnim aktivnostima. Serpell (1987 prema Archer, 1997) spominje tezu da je vlasništvo ljubimaca produkt moderne zapadne kulture. Naravno, taj navod je demantiran samom činjenicom da je diljem svijeta i diljem različitih kultura i tijekom različitih vremena u povijesti bilo uobičajeno pripitomljavanje životinja i briga o istima (Serpell, 1986, 1987 prema Archer, 1997). Messent i Serpell (1981 prema Archer, 1997) također spominju i fosilne dokaze o postojanju odnosa između *Homo erectusa* i vukolike životinje iz porodice kanida.

Unatoč tome što u današnjim vremenima životinje nisu od ključne važnosti za čovjekovo preživljavanje (barem u većini slučajeva), ljudi i dalje stvaraju prisne odnose sa vlastitim ljubimcima, s obzirom da razvoj takvog odnosa može imati brojne (emocionalne i psihološke) pogodnosti za pojedinca (Ombla, 2012). Prema Archeru (1997) odnosi s ljubimcima su zapravo modifikacija odnosa s bliskim osobama. Levinson (1969 prema Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver, 2011) tumači da su kućni ljubimci aktivni i pokretni, uvijek

dostupni i prisni prirodni objekti privrženosti. Također, odnosi s ljubimcima zadovoljavaju četiri osnovna preduvjeta privrženog odnosa – traženje blizine, sigurno utočište, sigurnu bazu i separacijsku anksioznost (Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver, 2011). Isto tako, psi i mačke na određene načine komuniciraju afektivnost prema svojim vlasnicima (Serpell, 1986, 1996 prema Archer, 1997), npr. psi na očite načine pokazuju prisnost svojim vlasnicima (određenim ponašanjima) i pridaju im pozornost (Smith, 1983 prema Archer, 1997), dok mačke, iako u određenoj mjeri nezavisne, vole kada ih se mazi (Archer, 1997). No, za razliku od odnosa s ljudima, odnosi s ljubimcima nemaju neke ključne značajke prisnog odnosa poput davanja savjeta te razgovora o brigama i tjeskobama (Zilcha-Mano i sur., 2011). Međutim, ljubimci su uvijek prisutni, uvijek iskazuju ljubav svojim vlasnicima i nisu kritični prema dotičnima, te ovakvo nekritičko prihvaćanje Archer (1997) naziva *bezuvjetnim pozitivnim mišljenjem*. Dodatno, ljubimci ne osuđuju svoje vlasnike i vole ih bez obzira na njihove socijalne (ne)uspjehe i standarde privlačnosti (Corson i Corson, 1981 prema Siegel, 1993) te ljubimci, za razliku od djece, zauvijek ovise o brizi svojih vlasnika (Cain, 1983 prema Siegel, 1993).

Prema Stevens (1990), kod djece koja su barem jednom u životu imala kućnog ljubimca, vlasništvo ljubimca predstavlja jedno od važnijih komponenti u razvoju, naročito u razvoju privrženosti. Robin i ten Bensel (1985) tumače da su ljubimci vitalan faktor u zdravom emocionalnom razvoju djece te mogu pozitivno djelovati na sprječavanje razvoja mentalnih smetnji (Levinson, 1970 prema Robin i ten Bensel, 1985). Beck i Katcher (1983 prema Robin i ten Bensel, 1985) uočavaju da je uparivanje životinje i stranca (u eksperimentu s nepoznatom osobom) djetetu samu situaciju učinilo mnogo manje prijetećom. Nadalje, adolescenti koji su živjeli u normalnim obiteljskim okruženjima, češće su dijelili odgovornost brige o ljubimcima s drugim članovima obitelji, što je posljedično činilo izvor zajedničkog zadovoljstva (Robin, ten Bensel, Quigley i Anderson, 1983 prema Robin i ten Bensel, 1985). Dodatno, ako se radi o obiteljima s jednim roditeljem, privrženost između djeteta i kućnog ljubimca će biti veća upravo iz razloga što ljubimac djetetu pruža nužnu podršku na emocionalnom planu (Bodsworth i Coleman, 2001).

Wilson (1975 prema Archer, 1997) se koristi komparativnom zoologijom pri objašnjenju odnosa ljudi i životinja te navodi da je taj odnos svojevrsna inačica socijalne simbioze, odnosno implicira da postoje produljeni i intimni odnosi između životinja različitih vrsta. Iz prethodnog navoda proizlaze tri osnovna tipa takvih simbioza: mutualizam (postoje koristi odnosa za obje strane), komenzalizam (odnos je koristan jednoj strani ali nije ni koristan ni nekoristan drugoj) te socijalni parazitizam (odnos je koristan isključivo ili gotovo isključivo

jednoj strani na štetu druge). Prema svim svojim značajkama, odnos ljudi i ljubimaca bi se svrstao pod socijalni parazitizam, kako ljudi troše svoju energiju i resurse kako bi se brinuli o ljubimcima, a ljubimci praktički ne doprinose blagostanju svojih vlasnika (Archer, 1997). Međutim, navedena pretpostavka nije potvrđena kako je poznato da odnosi s ljubimcima imaju brojne zdravstvene i emocionalne prednosti za vlasnike (Archer, 1997). Dembicki i Anderson (1996) navode kako stariji vlasnici pasa duže šetaju i općenito imaju manje kardiovaskularnih smetnji od nevlasnika. Općenito se navodi da su vlasnici ljubimaca zdraviji i s manje smetnji (i u fizičkom i u mentalnom pogledu) u odnosu na nevlasnike ljubimaca (Morley i Fook, 2005). Nadalje, Walsh (2009) tumači da tretmani s terapijskim životinjama mogu pridonijeti bogatijem i efikasnijem liječenju, i u obiteljskim i u partnerskim tretmanima. Dodatno, utvrđeno je da je preživljavanje infarkta kod nekih vlasnika ljubimaca, naročito vlasnika pasa, mnogo češće nego kod pojedinaca bez ljubimaca (Friedmann, Katcher, Lynch, i Thomas, 1980) te da neki stariji vlasnici ljubimaca mnogo rjeđe posjećuju liječnika od nevlasnika (Siegel, 1990). Baun i McCabe (2003) su utvrdili da starijim pojedincima koji pate od demencije njegovanje kućnog ljubimca može pomoći u držanju koraka u socijalnim interakcijama. Pri istraživanju utjecaja vlasništva kućnih ljubimaca na mentalno zdravlje pojedinaca koji se brinu o pacijentima koji boluju od Alzheimerove bolesti, Fritz, Hart, Farver i Kass (1996) su utvrdili pozitivan i indirektan utjecaj interakcije s kućnim ljubimcima na mentalno blagostanje skrbnika, kako interakcija s ljubimcima može ukloniti psihološki stres koji je proizašao iz brige o teško oboljelom pacijentu. Bitno je naglasiti da se navedeni rezultati odnose na mlađe skrbnike oba roda, dok isto nije vrijedilo za sredovječne skrbnike, barem u kontekstu istraživanja Fritza i suradnika (1996). Lysons (1992 prema Archer, 1997) navodi pozitivne posljedice direktnog kontakta s ljubimcem (poput maženja i draganja) koje pridonose većoj opuštenosti i smirenosti vlasnika. Na povoljne posljedice vlasništva ljubimaca navode još i Brickel (1981) (u vidu terapije sa mentalno oboljelima i starijima), Ryder (1985) te Rosenkoetter (1991 prema Dembicki i Anderson, 1996) (u kontekstu brige o starijima). Bitno je spomenuti još jednu važnu dimenziju života pojedinaca, socijalnu podršku, koja se najčešće definira kao pomoć drugih u suočavanju sa životnim poteškoćama, pomoć pri ostvarivanju pojedinih ciljeva, financijsko pomaganje itd. Osim u vidu interpersonalnih odnosa, također se često spominje u kontekstu odnosa pojedinaca s njihovim ljubimcima, kako sami ljubimci, prema navodima McConnella i suradnika (2011), mogu biti snažan izvor bliskosti svojim vlasnicima. U istraživanjima se također spominje da su ljubimci *generatori komunikacije* između svojih vlasnika i drugih životinja, kao i između vlasnika i drugih ljudi općenito (npr. Carmack, 1991 te Messent, 1983

prema Morley i Fook, 2005). Ljubimci također potiču socijalnu kompetenciju i socijalni interes svojih vlasnika (Francis, 1991 prema Morley i Fook, 2005).

Međutim, neka prijašnja istraživanja navode kako je veza između vlasništva ljubimaca i zdravlja pojedinaca iz većine dobnih skupina, iako pozitivna u nekim slučajevima, izrazito kompleksna i nekonzistentna (Stallones, Marx, Garrity i Johnson, 1990). Neka istraživanja također navode i negativne posljedice snažne privrženosti ljubimcima, poput smanjenog kontakta s drugim ljudima (Johnson, Garrity i Stallones, 1992) te općenito smetnji u interpersonalnim odnosima (Simon, 1984 prema Cohen, 2002).

S obzirom na rod, poznato je da žene općenito imaju nešto pozitivnije stavove prema životinjama, pa tako i prema samim ljubimcima, na što navode i rezultati nekih istraživanja (npr. Herzog, 2007), no Herzog također navodi da u većini domena (npr. zaštita životinja, zlostavljanje, aktivizam za prava životinja i slično) dolazi do preklapanja među rodovima, odnosno da su razlike unutar rodova (uvjetovane raznim bihevioralnim i kognitivnim faktorima) značajnije nego one među rodovima. Također, prema Staats, Sears i Pierfelice (2006), muškarci su skloniji imati ljubimce iz praktičnih i rekreacijskih razloga, dok žene kao razloge zbrinjavanja ljubimaca navode smanjenje osjećaja usamljenosti i povećanje osjećaja potpore koje im ljubimac može pružiti. Zasloff i Kidd (1994) tvrde da su žene koje žive same mnogo više usamljene u odnosu na žene koje žive s partnerom ili ljubimcem.

Kada dođe do prekida odnosa kojeg je karakterizirala snažna privrženost, ljudi reagiraju burno, osjećaju se oštećeno i nastupa tuga. Parkes (1986 prema Archer, 1997) smatra da je tuga uslijed gubitka voljene osobe u principu indirektna mjera privrženosti toj osobi, odnosno prikazuje tugu kao „trošak predanosti“. Odnosi s kućnim ljubimcima nisu izuzetak, kako su utvrdili Field, Orsini, Gavish i Packman (2009) te Wrobel i Dye (2003), gubitak kućnog ljubimca kod nekih pojedinaca koji su izrazito bili privrženi svom ljubimcu može rezultirati snažnim osjećajem tuge, naročito ako se javi zajedno sa separacijskom anksioznošću. U sličnom istraživanju, Zilcha-Mano, Mikulincer i Shaver (2011) navode da individualne specifičnosti u separacijskoj anksioznosti i izbjegavanju utječu na pojavu različitih očekivanja u vezi ljubimca i različitih načina nošenja sa smrću istog. Dodatno, neka istraživanja navode da je nemir uslijed gubitka ljubimca veći u samačkim kućanstvima, s obzirom da nedostaje emocionalna podrška koju je ljubimac vlasniku pružao (Archer i Winchester, 1994 te Carmack, 1985). Nadalje, Gilbert (2008) u svom istraživanju gubitka i tugovanja kod djece Trećeg svijeta uočava da je, u slučaju kada je ljubimac činio značaj dio života djeteta, gubitak ljubimca (bilo zbog smrti ili

uklanjanja ljubimca iz kućanstva) bio izrazito bolan i stresan. Dodatno, ako je odnos vlasnika i ljubimaca bio dublji i razvijeniji, prilagodba na gubitak će biti mnogo teža i sporija (Gerwolls i Labott, 1994). Gerwolls i Labott (1994) su nakon longitudinalne studije utvrdili da su skalne vrijednosti dobivene mjerenjem tuge nakon gubitka kućnog ljubimca usporedive s onima nakon gubitka roditelja, djeteta ili supružnika. Ipak, neka istraživanja (npr. Gage i Holcomb, 1991 i Rajaram, Garrity, Stallones i Marx, 1993) navode na drugačije nalaze, točnije, pojedinci se s gubitkom ljubimca suočavaju s manje stresa i depresivnosti nego što bi ti bio slučaj pri gubitku bliske osobe.

1.3. Privrženost ljubimcima u kontekstu vrste ljubimca i primarnosti skrbi

Kada se govori o razlikama u odnosu prema ljubimcu s obzirom na vrstu, pas se najčešće spominje kao „čovjekov najbolji prijatelj“ te odnos s psom predstavlja svojevrsni ideal odnosa vlasnika i ljubimca (Zasloff, 1996). Dodatno, pokazalo se kako su vlasnici pasa privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka (ali i drugih vrsta ljubimaca) vjerojatno iz razloga što vlasnici pasa sudjeluju u više aktivnosti sa svojim ljubimcima i općenito su u većoj interakciji s njima, iako postoje dokazi da odnosi vlasnika i mačaka mogu biti jednako prisni i ispunjeni afektivnošću (Zasloff, 1996). Još jedan mogući razlog veće privrženosti psima je spomenut u prethodnom odjeljku, a odnosi se na izravnije izražavanje bliskosti i prisnosti koje je prisutno u pasa, a izostaje kod mačaka (Archer, 1997). Holcomb, Williams i Richards (1985 prema Zasloff, 1996) su utvrdili da su vlasnici pasa privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka u vidu interakcije i fizičkih aktivnosti s ljubimcem (dresura, dotjerivanje i poslušnost ljubimca), no razlika u intimnosti s ljubimcem (odnos prema ljubimcu kao prema članu obitelji, traženje blizine i utjehe od ljubimca) nije bilo. Sličan trend rezultata je utvrđen i ispitivanjem generativnosti u vlasnika kućnih ljubimaca (Marks, Koepke i Bradley, 1994). Veću privrženost ljubimcu kod vlasnika pasa također spominju Albert i Bulcroft (1988) koji tumače da su psi „najvještiji“ u davanju podrške i prisnosti svojim vlasnicima u odnosu na druge vrste ljubimaca.

Osim same vrste ljubimca, jedan od bitnijih faktora koji određuju privrženost ljubimcu jest primarnost skrbi, odnosno izjašnjava li se vlasnik kućnog ljubimca primarnim ili sekundarnim skrbnikom (navedeni se konstrukt očituje u aktivnostima s ljubimcem i brizi o istome). Potvrdivši jednu od hipoteza svog istraživanja, Holcomb, Williams i Richards (1985 prema Zasloff, 1996) su utvrdili da su primarni vlasnici uistinu privrženiji svojim ljubimcima, trend koji će se nastojati ispitati i u ovom istraživanju. Dodatno, Smith (1983 prema Siegel, 1993) je

u svom istraživanju interakcije članova obitelji s ljubimcem utvrdio da oni članovi koji nisu privrženiji ljubimcu također manje stupaju u interakciju s ljubimcem. No, taj odnos je bio dvosmjernan, odnosno i ljubimac je također pokazivao manje sklonosti ka interakciji s tim članom obitelji.

Lue, Pantenburg i Crawford (2008) navode kako vlasnici koji su privrženiji svojim ljubimcima češće vode svoje ljubimce veterinarima i općenito su skloniji redovitijim veterinarskim pregledima. Lue, Pantenburg i Crawford (2008) također navode kako su vlasnici mačaka manje skloni voditi svog ljubimca veterinaru (autori to objašnjavaju potencijalnim manjkom privrženosti), no isto tako da su vlasnici mačaka i obrazovaniji glede medicinskih potreba svog ljubimca te da će, ako do takve potrebe dođe, od veterinara tražiti specifičnije tretmane. Bergler i Loewy (1992 prema Archer, 1997) su utvrdili da su samci koji brinu o mačkama snažnije privrženi svom ljubimcu.

1.4. Privrženost članovima obitelji i privrženost kućnim ljubimcima

Odnos privrženosti članovima obitelji i kućnim ljubimcima može se sagledavati dvojako. Kod nekih pojedinaca odnosi s ljubimcima, kada izostaju veze s drugim ljudima ili kada drugi nisu dostupni, mogu pružati utjehu, afektivnost i osjećaj sigurnosti (Walsh, 2009). Na slične efekte upućuje i Endenburg (1995) koji tvrdi da je sama prisutnost ljubimaca dovoljna za stvaranje osjećaja sigurnosti kod vlasnika. Na brojne emocionalne beneficije odnosa s ljubimcima upućuju Morley i Fook (2005) koji također navode da ljubimci na neki način štite svoje vlasnike upozoravajući ih na okolinske prijetnje i nesigurnost. Zaštitnu funkciju životinja također spominje i Voith (1985), koja navodi da se ljudi općenito u društvu mirnih životinja osjećaju spokojno. Neka istraživanja također navode da će se neki pojedinci prije okrenuti svojim ljubimcima pri traženju sigurnog utočišta i potpore nego poznanicima ili članovima obitelji, naročito ako se radi o muškarcima udovcima koji su izrazito uključeni u brigu o ljubimcu (konkretno, psu) te ako se radi o ljubimcu koji ispunjava vlasnikove zahtjeve povezanosti (Kurdek, 2009). Na slične rezultate upućuje i istraživanje Albert i Bulcrofta (1988), koji dodatno navode da će ljubimcima biti privrženiji pojedinci koji nikad nisu bili u braku, rastavljeni, udovci i udovice, pojedinci koji su ponovno stupili u brak, parovi bez djece, novopečeni mladenci te roditelji koji proživljavaju učinke „praznog gnijezda“. Nadalje, poznato je da mnogi vlasnici kućnih ljubimaca svoje ljubimce smatraju ravnopravnim članovima obitelji (Ombla, 2012; Voith, 1985), te da neki vlasnici svoje ljubimce smatraju vlastitom djecom, odnosno prema njima se ponašaju roditeljski (AVMA, 2000 prema Cohen,

2002). Sličan trend spominje i Archer (1997). Voith (1985) spominje da su ljubimci u principu „perpetualna djeca“, to jest da vlasnici brinu o ljubimcima isto kao što bi brinuli o djeci. Isto tako ljubimci mogu služiti i kao nadomjestak roditeljima (Albert i Bulcroft, 1987), odnosno u slučaju povećane potrebe za brigom, odnos s ljubimcem će pojedincu služiti kao supstitucija odnosa s djetetom, dok će u slučaju povećane potrebe za sigurnošću pojedinac na ljubimca gledati kao na zamjenu roditelja (Archer i sur., n.d. prema Archer, 1997). Hipoteza koja pretpostavlja navedeni tip odnosa vlasnika i ljubimca naziva se *hipotezom supstitucije*.

Postoje određene implikacije da je povećana privrženost ljubimcu zapravo posljedica neadekvatnih odnosa s ljudima (Archer, 1997 te Morley i Fook, 2005). Međutim, navedeno demantira Serpell (1986, 1987 prema Archer, 1997) koji kao protuargumente navodi samu činjenicu da neki vlasnici ljubimaca koji su izrazito privrženi svom ljubimcu su također psihološki zdravi te dobro prilagođeni. Archer i suradnici (n.d. prema Archer, 1997) tvrdi da pojedinci koji su najsigurnije privrženi bliskim osobama su također oni koji su izrazito privrženi svojim ljubimcima (u ovom slučaju psima). Hipoteza koja naglašava uključenost ljubimca u socijalni sustav pojedinca (bez kompromitiranja odnosa s drugim ljudima) naziva se *hipotezom uklapanja*.

Dodatno, Cain (1983 prema Walsh, 2009) tumači da kućni ljubimci u obitelji djeluju kao „ljepilo“, povezujući članove i ojačavajući obiteljsku koheziju. Tako, na primjer, Allen i Blascovich (1996 prema Walsh, 2009) ljubimce nazivaju „emocionalnim barometrima“ i „homeostatskim regulatorima“ jer se često pokazalo da pridonose smanjenju stresa u slučaju sukoba među članovima obitelji ili među romantičnim partnerima. Beck i Madresh (2008) u svom istraživanju navode kako privrženost kućnim ljubimcima čak može biti čvršća od one među romantičnim partnerima. Ljubimci se nerijetko nađu u takozvanim „trokutima“, koje Bowen (1978 prema Walsh, 2009) definira kao shematske načine rješavanja konflikata između dvije strane, kada tenzije prijeđu podnošljivu razinu, uvlačenjem treće u konflikt (u ovom slučaju kućnog ljubimca; npr. vikanje i iskaljivanje majke na ljubimcu kada ju kći naljuti i slično). Iako Walsh (2009) navodi da pojedinci, nakon napornog radnog dana više preferiraju društvo svojih kućnih ljubimaca nego bračnih partnera, utvrđeno je da ljubimci mogu poboljšati kvalitetu romantičnog odnosa dvaju partnera, naročito ako se radi o vlasnicima pasa (Allen, 1995 prema Walsh, 2009).

S obzirom na manjak sličnih istraživanja na području Republike Hrvatske, problematika ovog istraživanja će se analizirati upravo iz razloga da se поближе spoznaju trendovi skrbi o

ljubimcima te odnos brige o ljubimcima i socijalnih (u slučaju ovog istraživanja, obiteljskih) odnosa pojedinaca koji skrbe o ljubimcima, na manjem hrvatskom uzorku. U uzorak je također bila uključena skupina nevlasnika ljubimaca kako bi se provjerilo postoje li razlike u privrženosti članovima obitelji s obzirom na samo posjedovanje ljubimaca.

2. CILJ

Cilj ovog istraživanja je ispitati odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnom ljubimcu (kod ljudi koji skrbe o psu ili mački).

PROBLEMI

1. Ispitati razliku u privrženosti članovima obitelji između ispitanika koji skrbe o kućnim ljubimcima (psu ili mački) i onih ispitanika koji o istima ne skrbe.
2. Ispitati razliku u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na vrstu ljubimca (pas ili mačka) i s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu (primarni ili sekundarni skrbnici).
3. Utvrditi povezanost privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim ljubimcima, s obzirom na vrstu ljubimca i stupanj skrbi o ljubimcu.

HIPOTEZE

1. S obzirom da je privrženost jedna od temeljnih ljudskih karakteristika (Berk, 2008), za pretpostaviti je da neće biti značajne razlike u privrženosti članovima obitelji između ispitanika koji skrbe o kućnim ljubimcima i onih koji o istima ne skrbe.
2. Prema navodima nekih autora (Zasloff, 1996; Archer, 1997), pojedinci koji brinu o psima su privrženiji svom ljubimcu u odnosu na pojedince koji skrbe o mačkama, te se pretpostavlja da će i rezultati ovog ispitivanja ići u prilog ovoj pretpostavci. Dodatno, istraživanja pokazuju kako su primarni skrbnici ljubimaca privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na skrbnike koji ne manifestiraju toliku razinu brige o ljubimcu (Marks, Koepke i Bradley, 1994 te Kurdek, 2009), te se takvi rezultati očekuju i u ovom istraživanju.
3. Za pretpostaviti je da će se a) prema *hipotezi uklapanja* (koja navodi da ljudi koji su razvili privržen odnos s kućnim ljubimcima uklapaju taj odnos u svoj interpersonalni milje) utvrditi pozitivan odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim

ljubimcima, odnosno da će ispitanici koji su privrženiji kućnim ljubimcima isto tako biti i privrženiji članovima obitelji (npr. Sable, 1995).

b) prema *hipotezi supstitucije* (koja navodi da se ljudi koji su razvili privržen odnos s kućnim ljubimcima oslanjaju na taj odnos kako bi zamijenili (supstituirali) neki nedostatan bliski (npr. obiteljski) odnos) utvrditi negativan odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim ljubimcima, odnosno da će ispitanici koji su privrženiji kućnim ljubimcima biti manje privrženi članovima obitelji (Barlow i sur., 2012, prema Amiot i Bastian, 2014; Brown i Katcher, 2001; Stambach i Turner, 1999).

Budući da se u osnovi interpersonalnog funkcioniranja vlasnika ljubimaca nalazi isti mehanizam (uklapanje ili supstitucija, ovisno kvaliteti bliskih odnosa) obrazac kovariranja varijabli trebao biti u istom smjeru kod svih skupina vlasnika ljubimaca.

3. METODA

3.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku nevlasnika i vlasnika kućnih ljubimaca (mačaka i pasa).

Sama problematika istraživanja se temelji na proučavanju razlika i trendova u privrženosti ljubimcima i članovima obitelji s obzirom na vrstu ljubimca ali i razlika u privrženosti članovima obitelji s obzirom na posjedovanje ljubimaca, te su sukladno tome u uzorak uključeni vlasnici i mačaka i pasa (zbog prevalencije tih kućnih ljubimaca) kao i ljudi koji nemaju ljubimce. Naime, u nekim ranijim istraživanjima utvrđeno je da su vlasnici pasa privrženiji svojim ljubimcima (Holcomb, Williams i Richards, 1985 prema Zasloff, 1996; Zasloff, 1996) u odnosu na vlasnike mačaka, što se nastojalo provjeriti i ovim istraživanjem. Kao dodatna mjera bliskosti i skrbi o ljubimcu, uz pitanje na početku upitnika, uzet je u obzir i rezultat na Skali skrbi za ljubimca.

U konačnici, ispitivanju je pristupilo 497 ispitanika, od čega 232 vlasnika pasa, 87 vlasnika mačaka te 178 nevlasnika ljubimaca. Prosječna dob ispitanika je bila 25,35 godina te se radilo pretežito o studentima.

Tablica 1 Prosječna dob ispitanika kod kojih je ispitana privrženost članu obitelji te kućnom ljubimcu (psu ili mački; N=497).

	Muškarci			Žene		
	N	M	SD	N	M	SD
Vlasnici pasa	12	29.50	8.66	220	27.34	10.71
Vlasnici mačaka	4	21.25	0.50	83	25.57	7.80
Nevlasnici	20	24.70	5.74	158	24.59	11.57

3.2. Mjerni instrumenti

1. Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003)
2. Adaptirana Lexington skala privrženosti kućnim ljubimcima (Levačić, 2009)
3. Skala skrbi za ljubimca (Ombla, 2014)

3.2.1. Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003)

U slučaju ovog istraživanja korišten je Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama kojom se ispitivala privrženost u jednoj dimenziji bliskih odnosa – u domeni obiteljskih odnosa. Skala, kako autorice navode, ima dvofaktorsku latentnu strukturu, to jest sastoji se od dimenzije *Anksioznost* i dimenzije *Izbjegavanje*, od kojih svaku mjeri po 9 čestica, što u konačnici čini skalu od 18 čestica (Kamenov i Jelić, 2003). Prije ispunjavanja skale, ispitanicima je upućeno da razmisle o odnosu s nekim od članova obitelji te da sukladno tome označe, na skali procjene od 7 stupnjeva, koliko se neka čestica odnosi na njih. Konačni rezultat se formira kao zbroj rezultata na česticama koje se odnose na pojedinu dimenziju, to jest konačni rezultat se računa odvojeno za dimenziju *Anksioznosti* i za dimenziju *Izbjegavanja*. Primjer čestice na dimenziji *Anksioznosti* je „*Bojim se da članovi obitelji ne mare za mene koliko ja marim za njih.*“, a na dimenziji *Izbjegavanja* „*Ne osjećam se ugodno kada se emocionalno otvaram članovima obitelji.*“ Subskale su se u ovom istraživanju pokazale visoko do zadovoljavajuće pouzdane, pri čemu je vrijednost Chronbach alpha za subskalu izbjegavanja

iznosila 0.91 (za vlasnike 0.91 te ne-vlasnike 0.92) te za subskalnu anksioznosti 0.82 (za vlasnike 0.83 te ne-vlasnike 0.81).

3.2.2. Adaptirana Lexington skala privrženosti kućnim ljubimcima (Levačić, 2009)

Navedena skala, koja se sastoji od 23 čestice, opisuje različite aspekte odnosa vlasnika i kućnog ljubimca poput različitih aktivnosti, stavova te općenito emocionalne vezanosti. Skala primarno pokriva dimenziju afektivne vezanosti koja je prema autorima skale ključna u procjeni privrženosti između ljubimca i vlasnika. Odgovori se daju u obliku skale procjene od 5 stupnjeva, prethodno navodeći ispitanika da razmisli o odnosu sa ljubimcem. Prikupljeni odgovori izražavaju „opću privrženost“, točnije, opću afektivnu sklonost prema vlastitom ljubimcu. Pri formiranju rezultata uzima se suma procjena na pojedinim česticama. Primjer čestice je „*Mogu reći da je moj ljubimac ujedno i moj najbolji prijatelj.*“ Skala se u ovom istraživanju pokazala visoko pouzdanom, s vrijednosti Cronbach alpha od 0.96.

3.2.3. Skala skrbi za ljubimca (Ombla, 2014)

Iako je ova skala, sastavljena od 10 čestica; prvenstveno namijenjena procjeni stupnja skrbi za psa, u ovom istraživanju je primijenjena i na vlasnike mačaka. Modifikacija je učinjena na način da je izostavljena čestica pod rednim brojem 6. („*Izvodim svog ljubimca u šetnje.*“). Naravno, u upitniku je naglašeno da se navedena čestica ne odnosi na vlasnike mačaka. Nadalje, pri formiranju konačnog rezultata, umjesto sume svih 10 čestica (kao kod vlasnika pasa) uzeta je suma devet čestica za vlasnike mačaka. Primjer čestice je „*Vodim računa o potrebama svog kućnog ljubimca.*“ Za skalu je dobivena zadovoljavajuća pouzdanost, pri čemu je vrijednost Chronbach alpha na poduzorku vlasnika pasa iznosila 0.92 te na poduzorku vlasnika mačaka 0.85.

3.3. Postupak

Ispitivanje se provodilo putem online upitnika, dobrovoljnim i anonimnim putem, što je bilo naznačeno u samoj uputi. Obavijest o provođenju istraživanja bila je objavljena u nekoliko *Facebook* grupa unutar Hrvatske (koje su zahvaćale pretežito studentsku populaciju), te također na osobnoj stranici istraživača. Sudionicima je bilo upućeno da, ako je to moguće i ako pristaju na to, upute poznanike na sudjelovanje u dotičnom istraživanju. Na početku samog upitnika ispitanicima su postavljena pitanja o njihovoj dobi, rodu te jesu li vlasnici kućnog ljubimca. Ako je ispitanik/ca na potonje pitanje odgovorio/la pozitivno, bio/la je preusmjeren na dio upitnika namijenjen vlasnicima kućnih ljubimaca te mu/joj je prije samog niza skala postavljeno

pitanje o vrsti ljubimca (mačka ili pas) te smatraju li se osobno primarnim vlasnikom kućnog ljubimca. Ukoliko se ispitanik/ca izjasnio/la kao nevlasnik kućnog ljubimca, ispunjavao/la je samo skalu namijenjenu ispitivanju privrženosti članu obitelji.

4. REZULTATI

Kako bi se provjerila normalnost distribucije rezultata na korištenim (sub)skalama, proveden je izračun Kolmogorov-Smirnov testa normalnosti distribucije, kao i izračun indeksa asimetričnosti i spljoštenosti, koji su prikazani u *Tablici 2*.

Tablica 2 Vrijednosti Kolmogorov-Smirnov testa te indeksa asimetričnosti i spljoštenosti za korištene skale, zasebno za pojedine subskale i poduzorke ispitanika.

			Kolmogorov – Smirnov test	P	Indeks asimetričnosti	Indeks spljoštenosti
Privrženost članovima obitelji	Ne- vlasnici	Izbjegavanje	0.10	0.05*	0.70	-0.23
		Anksioznost	0.09	0.15	0.88	1.09
	Vlasnici	Izbjegavanje	0.10	0.01**	0.54	-0.40
		Anksioznost	0.10	0.01**	0.73	0.23
Privrženost kućnim ljubimcima	Vlasnici (ukupno)		0.16	0.01**	-1.53	2.61
	Vlasnici pasa		0.16	0.01**	-1.48	2.42
	Vlasnici mačaka		0.18	0.01**	-1.29	1.46
Skrb za ljubimca	Vlasnici pasa		0.24	0.01**	-2.06	4.40
	Vlasnici mačaka		0.10	0.20	-0.73	0.66

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Vezano uz skalu privrženosti članovima obitelji, rezultati Kolmogorov-Smirnov testa ukazuju na to da distribucije rezultata na subskalama izbjegavanja odstupaju značajno od normalne, bilo da se radi o vlasnicima ili ne-vlasnicima kućnih ljubimaca te da distribucija subskale

anksioznosti odstupa od normalne kod vlasnika kućnih ljubimaca. Navedene distribucije pomaknute su prema nižim vrijednostima, odnosno pozitivno asimetrične. Može se reći da i kod vlasnika i ne-vlasnika prevladava niska anksioznost vezana uz članove obitelji, kao i niske razine izbjegavanja kod vlasnika kućnih ljubimaca.

Skala skrbi o kućnim ljubimcima pokazala se negativno asimetrična, odnosno rezultati su pomaknuti prema višim vrijednostima te se može reći kako su ispitanici pretežito visoko privrženi svojim kućnim ljubimcima. Navedeno vrijedi kako za vlasnike pasa, tako i za vlasnike mačaka.

Vezano uz skalu skrbi za kućne ljubimce, rezultati također ukazuju na to da je skala pomaknuta prema višim vrijednostima kod vlasnika pasa, što je manje izraženo kod vlasnika mačaka. Može se reći da su vlasnici pasa izrazito usmjereni na brigu za svoje kućne ljubimce.

Iako rezultati Kolmogorov-Smirnov testa ukazuju na značajna odstupanja distribucija, indeksi asimetričnosti i spljoštenosti za korištene skale/subskale su unutar prihvatljivih granica. Prema Kline (2005), indeksi spljoštenosti ne bi trebali prelaziti vrijednost 10, a indeksi asimetričnosti vrijednost 3. U skladu s navedenim nastavlja se provedba parametrijskih statističkih postupaka.

Kako bi se ispitala značajnost razlike u privrženosti članovima obitelji (putem rezultata na subskalama Izbjegavanja i Anksioznosti) između ispitanika koji skrbe o kućnim ljubimcima (psu ili mački) i onih ispitanika koji o istima ne skrbe, proveden je izračun t-testa za nezavisne uzorke.

Tablica 3 Prikaz rezultata provedenog t-testa za nezavisne uzorke u svrhu utvrđivanja razlike u privrženosti članovima obitelji (putem rezultata na subskali Izbjegavanja) između ispitanika koji skrbe o kućnim ljubimcima (psu ili mački; N=319) i onih ispitanika koji o istima ne skrbe (N=178).

	M Vlasnici	M Nevlasnici	t	df	p
Izbjegavanje	26.99	27.31	0.28	495	0.78
Anksioznost	22.54	22.44	-0.12	495	0.91

Nije utvrđena statistički značajna razlika u privrženosti članovima obitelji (na obje subskale) između vlasnika i nevlasnika kućnih ljubimaca ($p > 0.05$).

Kako bi se ispitala značajnost razlike u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na vrstu ljubimca (pas ili mačka) i s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu, proveden je izračun t-testova za nezavisne uzorke.

Tablica 4 Prikaz rezultata provedenog izračuna t-testova za nezavisne uzorke u svrhu utvrđivanja razlike u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na vrstu ljubimca (pas, $N_1=232$ ili mačka, $N_2=87$) te s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu (primarni skrbnici, $N_1=201$ ili sekundarni skrbnici, $N_2=118$ koji su određeni odgovorom na pitanje o primarnosti na početku samog upitnika).

		t	df	p
M Vlasnici mačaka	93.62	3.87	317	0.00
M Vlasnici pasa	100.95			
M Sekundarni vlasnici	93.42	-5.12	317	0.00
M Primarni vlasnici	102.20			

Utvrđena je statistički značajna razlika u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na vrstu kućnog ljubimca ($p<0,01$). Odnosno, vlasnici pasa su značajno privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka. Također, utvrđena je statistički značajna razlika u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu ($p<0,01$), odnosno primarni vlasnici su značajno privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na sekundarne vlasnike.

Kao dodatna mjera primarnosti skrbi, korištena je Skala skrbi za ljubimca. Rezultati dobiveni putem navedene skale prikazani su u tablici u nastavku. Dodatno, kako bi se ispitala značajnost razlike u privrženosti kućnom ljubimcu (mački ili pasu) s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu

(određen putem rezultata na Skali skrbi za ljubimca), proveden je izračun t-testa za nezavisne uzorke.

Tablica 5 Prikaz postotnog udjela vlasnika pasa, odnosno mačaka koji su se izjasnili kao primarni, odnosno sekundarni vlasnici svojih ljubimaca s obzirom na položaj u odnosu na medijan rezultata na Skali skrbi za ljubimca (N=319).

Rezultat na skali skrbi	Izjasnili se kao primarni vlasnici		Izjasnili se kao sekundarni vlasnici	
	Vlasnici pasa	Vlasnici mačaka	Vlasnici pasa	Vlasnici mačaka
Iznad medijana	63.58%	62%	18.52%	27.03%
Ispod medijana	29.14%	22%	77.78%	67.57%
Jednak medijanu*	7.28%	16%	3.70%	5.41%

*Medijan za vlasnike pasa iznosio je 48, a za vlasnike mačaka 38

Tablica 6 Prikaz rezultata provedenog t-testa za nezavisne uzorke u svrhu utvrđivanja razlike u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu (primarni skrbnici pasa, $N_1=111$ i sekundarni skrbnici pasa $N_2=107$ te primarni skrbnici mačaka, $N_3=41$ ili sekundarni skrbnici mačaka $N_4=36$) koji su određeni medijanom na Skali skrbi za ljubimca.

		M	M	t	Df	p
		Primarni skrbnici	Sekundarni skrbnici			
Afektivna vezanost za ljubimca	Vlasnici pasa	105.79	96.01	-5.73	216	0.00
	Vlasnici mačaka	98.73	86.06	3.04	75	0.00

Utvrđena je statistički značajna razlika u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu ($p<0.01$). Odnosno, primarni vlasnici i pasa i mačaka su značajno privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na sekundarne vlasnike.

Kako bi se ispitala povezanost između privrženosti članovima obitelji i afektivne vezanosti za kućnog ljubimca, s obzirom na vrstu ljubimca i stupanj skrbi o ljubimcu, proveden je izračun Pearsonovog koeficijenta korelacije.

Tablica 8 Prikaz korelacija između privrženosti članovima obitelji i afektivne vezanosti za kućnog ljubimca kod svih vlasnika ljubimaca (N=319), vlasnika mačaka (N=87), vlasnika pasa (N=232) te primarnih (N=201) i sekundarnih vlasnika (N=118).

		Afektivna vezanost za ljubimca
Svi vlasnici	Izbjegavanje	0,030
	Anksioznost	0,056
Vlasnici mačaka	Izbjegavanje	0.163
	Anksioznost	0.126
Vlasnici pasa	Izbjegavanje	-0.016
	Anksioznost	0.056
Primarni vlasnici	Izbjegavanje	0.031
	Anksioznost	0.106
Sekundarni vlasnici	Izbjegavanje	0.052
	Anksioznost	0.067

Nije utvrđena statistički značajna korelacija između privrženosti članovima obitelji (na obje subskele) i afektivne vezanosti za ljubimca ni kod jednog poduzorka ispitanika ($p < 0.05$).

5. RASPRAVA

Kako je i sam Bowlby (1969) naznačio u svom originalnom radu o privrženosti, pojedinci najprije razvijaju osjećaj privrženosti sa svojom majkom (pa kasnije i s drugim roditeljem i ostatkom obitelji) upravo zbog toga što im taj odnos pruža osjećaj sigurnosti i podrške. S obzirom na sve veću zastupljenost kućnih ljubimaca u kućanstvima diljem svijeta, nerijetko se dogodi da kućni ljubimci uživaju isti status u socijalnom životu pojedinca kojeg bi imala neka pojedincu bliska osoba, pa sukladno tome vlasnici ljubimaca razvijaju odnos sa svojim ljubimcima koji može karakterizirati izrazito visoka razina privrženosti.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnim ljubimcima (kod ljudi koji skrbe o psu ili mački). Kako je privrženost jedna od temeljnih karakteristika ljudskog socijalnog funkcioniranja (Berk, 2008), za pretpostaviti je bilo da neće biti značajnih razlika u privrženosti članovima obitelji između vlasnika i nevlasnika kućnih ljubimaca. Rezultati ovog istraživanja prate navedeni trend, odnosno, analizom podataka nije utvrđena statistički značajna razlika u privrženosti članovima obitelji (na subskalama anksioznosti i izbjegavanja) između vlasnika i nevlasnika kućnih ljubimaca. Ovakvi rezultati su u skladu s Bowlbyjevim (1969) inicijalnim postavkama, pojedinac tijekom svog odrastanja primarno razvija privrženost prema svojim roditeljima, odnosno članovima obitelji, te bi se moglo pretpostaviti da se ta povezanost održava tijekom cijelog života, bez obzira na to odluči li pojedinac u nekoj određenoj točki zbrinuti ljubimca prema kojemu također razvija privrženost. Jednostavnije rečeno, privrženost obitelji je (osim u iznimnim slučajevima) osnovna i relativno univerzalna karakteristika socijalnog funkcioniranja svih ljudi, bez obzira na posjedovanje ljubimaca.

U istraživanjima se često spominje da su vlasnici pasa privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike drugih vrsta ljubimaca (npr. Zasloff, 1996) te su slični rezultati bili pretpostavljeni i u ovom istraživanju. Obradom rezultata je utvrđeno da su se vlasnici pasa uistinu izjasnili kao privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka. Općenito se kao razlozi veće privrženosti psima navode intimnija interakcija s ljubimcem, više zajedničkih aktivnosti (poput trčanja, igranja pa i tjelovježbe; Holcomb, Williams i Richards, 1985 prema Zasloff, 1996), te što je možda važnije u kontekstu ovog istraživanja, direktnije i očitije izražavanje ljubavi i prisnosti psa svome vlasniku (Smith, 1983) kao i direktnije davanje potpore (Albert i Bulcroft, 1988), dok ponašanje mačaka karakterizira veća prisutnost

nezavisnosti, iako postoje dokazi (u manjoj količini) da mačke pokazuju podjednaku razinu afektivnosti prema svojim vlasnicima kao i psi (Archer, 1997 i Zasloff, 1996).

Nadalje, u vidu odnosa s ljubimcima često se spominje konstrukt primarnosti skrbi, koji se odnosi na stupanj u kojem se vlasnik brine o svom ljubimcu te sudjeluje u aktivnostima s istim. Neki autori (npr. Marks, Koepke i Bradley, 1994) navode kako će primarni skrbnici ljubimaca biti istima i privrženiji. Navedena pretpostavka je potvrđena i u ovom istraživanju, naime primarni skrbnici su bili značajno privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na sekundarne skrbnike. Kao dodatna mjera primarnosti skrbi, korišteni su rezultati na Skali skrbi za ljubimca, uz pitanje na samom početku upitnika. Nakon obrade rezultata skale, utvrđen je isti trend rezultata kao i u prethodnom odjeljku, pokazujući da su oni vlasnici koji su se izjasnili kao primarni, odnosno sekundarni putem pitanja, utvrdili svoju skrb prema ljubimcima i putem skale. Dobiveni rezultati su i očekivani, budući da je logično da će osoba koja ulaže resurse i vrijeme u brigu i interakciju sa svojim ljubimcem pokazivati više razine prisnosti i privrženosti svom ljubimcu, a rastuća privrženost ljubimcu potom regulira predaniju skrb za istog.

Kada se govori o povezanosti privrženosti ljubimcima i privrženosti članovima obitelji, nailazi se na dvije često postavljene hipoteze. Prva je hipoteza uklapanja koja tumači da će pojedinci koji su privrženiji ljubimcima biti privrženiji i članovima obitelji, odnosno da će pojedinci odnos s ljubimcem uklopiti u odnos s obitelji (npr. Sable, 1995). Druga se naziva hipotezom supstitucije, s obzirom da pretpostavlja da će pojedinci s neadekvatnim bliskim (u ovom slučaju obiteljskim) odnosima koristiti odnos s ljubimcima kao nadoknadu za taj nedostatak (Brown i Katcher, 2001; Archer, 1997 te Morley i Fook, 2005). Obradom rezultata utvrđeno je da ne postoji statistički značajna korelacija između privrženosti članovima obitelji (na obje subskale) i privrženosti kućnim ljubimcima ni kod jednog poduzorka ispitanika. Nadovezujući prethodno navedene hipoteze, s obzirom na rezultate ne može se zaključivati o tendencijama uklapanja, odnosno supstitucije kako su svi ispitivani korelacijski odnosi neznačajni. Može se zaključiti da privrženost ljubimcima i privrženost članovima obitelji nezavisno variraju, barem u slučaju uzorka ispitivanog u ovom istraživanju. Dobiveni rezultati nisu u skladu ni s prijašnjim empirijskim nalazima a ni s teorijskim postavkama ovog istraživanja.

Vjerojatno objašnjenje gotovo nultih korelacija se nalazi u činjenici da su na formiranje rezultata djelovale neke druge varijable, koje nisu bile ispitivane u sklopu ovog istraživanja. Jedna od takvih varijabli može biti usamljenost, koja je potencijalno izraženija kod pojedinaca

koji nisu skloni socijalnim odnosima s drugim ljudima, a izrazito su privrženi svom ljubimcu. Na efekte usamljenosti navodi i Cain (1985), koji tumači da će kod pojedinaca kod kojih je izraženija usamljenost, nakon velike životne promjene (osobito one vezane uz socijalne odnose, npr. gubitak bliske osobe), odnos s ljubimcima imati značajnu ulogu. Krause-Parello (2012) navodi da je privrženost ljubimcu sama po sebi medijator između osjećaja usamljenosti i depresivnosti, odnosno privrženost ljubimcu je na neki način bila mehanizam za nošenje s teškoćama koje prate usamljenost i depresivnost. Također, u kontekstu usamljenosti, se spominje moderatorski utjecaj socijalne podrške na odnos između privrženosti ljubimcu s jedne strane te usamljenosti i depresivnosti s druge strane, točnije, pojedinci koji žive sami (te im nedostaje socijalne podrške) te ako su izrazito privrženi svom ljubimcu, pokazuju više razine usamljenosti i depresivnosti (Antonacopoulos i Pychyl, 2010). U literaturi se također spominje još jedna bitna varijabla u odnosu vlasnika i ljubimaca a to je upravo antropomorfizam, pa tako Antonacopoulos i Pychyl (2008) navode da su oni vlasnici pasa koji ne dobivaju dovoljno socijalne potpore od bliskih osoba, češće skloni antropomorfizmu kao vidu približavanja svom ljubimcu i na taj način mogu povećati razinu socijalne potpore. Antonacopoulos i Pychyl (2010) također spominju da same karakteristike ljubimca (poput temperamenta) i vlasnika mogu uvelike diktirati odnos vlasnika i ljubimaca. Još jedna varijabla koja nije bila mjerena u ovom istraživanju, a potencijalno može posredovati većoj sklonosti ljubimcima u odnosu na ljude (uključujući članove obitelji) jest *socijalni strah*. Naime, Cohen (2002) navodi da je kod pojedinaca koji su veći dio dana provodili s ljubimcem pronađena veća razina socijalnog straha, u odnosu na pojedince koji nisu imali slične sklonosti. Veličina obitelji se također često spominje kao jedan od korelata privrženosti ljubimcima, pa tako Poresky i Daniels (1998) tumače da je kod manjih obitelji povezanost između vlasnika i ljubimaca izraženija u odnosu na veće obitelji. Kidd i Kidd (1990) također spominju veličinu obitelji u kontekstu brige o ljubimcu, te tvrde da je kod djece odgovornost koju osjećaju prema ljubimcu izraženija ukoliko se radi o obitelji s jednim roditeljem. Schenk, Templer, Peters i Schmidt (1994) spominju još neke varijable, odnosno osobine vlasnika, koje mogu imati utjecaja na stavove prema ljubimcima poput ekspresivnosti, nezavisnosti, orijentacije prema uspjehu te kontrole. Jedna od varijabli koja je mogla imati itekako modificirati rezultate, a nije kontrolirana ni uzeta u obzir u ovom istraživanju jest rod ispitanika. Iako su, kao što je već spomenuto, razlike u stavovima prema ljubimcima (i životinjama općenito) često značajnije unutar nego među rodovima (Herzog, 2007), prema navodima Staats, Sears i Pierfelice (2006) muškarci češće iz praktičnih razloga posjeduju kućne ljubimce, dok je za žene karakterističnije da ljubimce posjeduju u

svrhu povećavanja emocionalne sigurnosti i smanjenja usamljenosti, što posljedično može dovesti do izraženije privrženosti ljubimcima kod žena, u odnosu na muškarce.

Kao napomena za buduća istraživanja koja budu proučavala problematiku privrženosti ljubimcima i članovima obitelji, bitno je naglasiti nedostatke ovog istraživanja. Naime, uzorak je bio relativno malen i homogen (497 ispitanika, pretežito žena i u srednjim dvadesetim godinama), te bi veći i ujednačeniji uzorak potencijalno dao konzistentnije i pouzdanije rezultate. Dodatno, s obzirom da su većina ispitanika pripadnici studentske populacije, može se pretpostaviti da su većinski visoko obrazovani pojedinci sačinjavali uzorak. Nadovezujući se na prethodnu tvrdnju, postoje dokazi da više obrazovani pojedinci pokazuju više razine primanja socijalne potpore od drugih ljudi, što ne mora nužno značiti da sličnu potporu primaju od svojih ljubimaca (ukoliko ih posjeduju) (Ross i Mirowsky, 1989). Bitno je također naglasiti da su nevlasnici ljubimaca definirani kao oni pojedinci koji ne posjeduju psa ili mačku, te je moguće da su ti pojedinci zapravo vlasnici nekih drugih vrsta ljubimaca prema kojima pokazuju iste ili barem slične razine privrženosti i afektivnosti kao što to rade vlasnici pasa, odnosno mačaka. Također, s obzirom na način provođenja samog istraživanja (putem internet ankete) moguće je da je došlo do djelovanja nekih drugih, nekontroliranih faktora poput neiskrenosti ispitanika pa i lažnog odgovaranja. Moguće je također da nisu svi ispitanici jednako razumjeli sve čestice na pojedinim instrumentima, što je moglo dovesti do oscilacija u rezultatima. Naravno, ne isključuje se djelovanje nesistematskih varijabilnih faktora poput ometajuće okoline, manjka koncentracije, nezainteresiranosti ili općenito faktora koji su mogli djelovati na ispitanike dok su ispunjavali upitnik. Možda najvažnija implikacija za buduća istraživanja jest da se uključe druge varijable, navedene u prethodnim odjeljcima, koje mogu imati značajan učinak na ishod rezultata. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao osnova za neka buduća istraživanja, koja mogu nadoknaditi nedostatke i proširiti oskudnu teoretsku osnovu odnosa ljubimaca i vlasnika istih na hrvatskom području.

6. ZAKLJUČAK

1. Nije utvrđena razlika u privrženosti članovima obitelji između vlasnika i nevlasnika kućnih ljubimaca.
2. Utvrđena je razlika u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na vrstu ljubimca, odnosno, vlasnici pasa su privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na vlasnike mačaka. Nadalje, utvrđena

je razlika u privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na stupanj skrbi o ljubimcu, odnosno primarni vlasnici ljubimaca su privrženiji svojim ljubimcima u odnosu na sekundarne.

3. Nije utvrđena povezanost između privrženosti članovima obitelji i privrženosti kućnom ljubimcu ni kod jednog poduzorka ispitanika vlasnika kućnih ljubimaca.

7. LITERATURA

- Albert, A. i Bulcroft, K. (1988). Pets, families, and the life course. *Journal of Marriage and the Family*, 50(2), 543-552.
- Amiot, C. E. i Bastian, B. (2014). Toward a psychology of human–animal relations. *Psychological Bulletin*, 141, 6-47.
- Antonacopoulos, N. M. D. i Pychyl, T. A. (2008). An examination of the relations between social support, anthropomorphism and stress among dog owners. *Anthrozoös*, 21(2), 139-152.
- Antonacopoulos, N. M. D. i Pychyl, T. A. (2010). An examination of the potential role of pet ownership, human social support and pet attachment in the psychological health of individuals living alone. *Anthrozoös*, 23(1), 37-54.
- Archer, J. (1997). Why do people love their pets?. *Evolution and Human behavior*, 18(4), 237-259.
- Archer, J. i Winchester, G. (1994). Bereavement following death of a pet. *British Journal of Psychology*, 85(2), 259-271.
- Baun, M. M. i McCabe, B. W. (2003). Companion animals and persons with dementia of the Alzheimer's type: Therapeutic possibilities. *American Behavioral Scientist*, 47(1), 42-51.
- Beck, L. i Madresh, E. A. (2008). Romantic partners and four-legged friends: An extension of attachment theory to relationships with pets. *Anthrozoös*, 21(1), 43-56.
- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Bodsworth, W. i Coleman, G. J. (2001). Child–companion animal attachment bonds in single and two-parent families. *Anthrozoös*, 14(4), 216-223.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss. Vol. 1, *Attachment*. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. U J. A. Simpson i W. S. Rholes (ur.), *Attachment theory and close relationships* (str. 46-76). New York: Guilford Press.

- Brickel, C. M. (1981). A review of the roles of pet animals in psychotherapy and with the elderly. *The International Journal of Aging and Human Development*, 12(2), 119-128.
- Brown, S. E. i Katcher, A. H. (2001). Pet attachment and dissociation. *Society & Animals*, 9(1), 25-41.
- Cain, A. O. (1985). Pets as family members. *Marriage & Family Review*, 8(3-4), 5-10.
- Carmack, B. J. (1985). The effects on family members and functioning after the death of a pet. *Marriage & Family Review*, 8(3-4), 149-161.
- Cohen, S. P. (2002). Can pets function as family members?. *Western Journal of Nursing Research*, 24(6), 621-638.
- Collins, N. L. i Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of personality and social psychology*, 58(4), 644.
- Dembicki, D. i Anderson, J. (1996). Pet ownership may be a factor in improved health of the elderly. *Journal of Nutrition for the Elderly*, 15(3), 15-31.
- Endenburg, N. (1995). The attachment of people to companion animals. *Anthrozoös*, 8(2), 83-89.
- Feeney, J. A. i Noller, P. (1991). Attachment style and verbal descriptions of romantic partners. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8(2), 187-215.
- Field, N. P., Orsini, L., Gavish, R. i Packman, W. (2009). Role of attachment in response to pet loss. *Death studies*, 33(4), 334-355.
- Friedmann, E., Katcher, A. H., Lynch, J. J. i Thomas, S. A. (1980). Animal companions and one-year survival of patients after discharge from a coronary care unit. *Public health reports*, 95(4), 307.
- Fritz, C. L., Hart, L. A., Farver, T. B. i Kass, P. H. (1996). Companion animals and the psychological health of Alzheimer patients' caregivers. *Psychological reports*, 78(2), 467-481.
- Gage, M. G. i Holcomb, R. (1991). Couples' perception of stressfulness of death of the family pet. *Family Relations*, 40(1), 103-105.

- Gerwolls, M. K. i Labott, S. M. (1994). Adjustment to the death of a companion animal. *Anthrozoös*, 7(3), 172-187.
- Gilbert, K. R. (2008). Loss and grief between and among cultures: The experience of third culture kids. *Illness, crisis & loss*, 16(2), 93-109.
- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511.
- Hazan, C. i Zeifman, D. (1999). Pair bonds as attachments: Evaluating the evidence. U J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 336-354). New York: Guilford Press.
- Herzog, H. A. (2007). Gender differences in human–animal interactions: A review. *Anthrozoös*, 20(1), 7-21.
- Johnson, T. P., Garrity, T. F. i Stallones, L. (1992). Psychometric evaluation of the Lexington attachment to pets scale (LAPS). *Anthrozoös*, 5(3), 160-175.
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73-91.
- Kidd, A. H. i Kidd, R. M. (1990). Factors in children's attitudes toward pets. *Psychological Reports*, 66(3), 775-786.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York London: The Guilford Press.
- Krause-Parello, C. A. (2012). Pet ownership and older women: The relationships among loneliness, pet attachment support, human social support, and depressed mood. *Geriatric Nursing*, 33(3), 194-203.
- Kurdek, L. A. (2009). Pet dogs as attachment figures for adult owners. *Journal of Family Psychology*, 23(4), 439.
- Levačić, J. (2009). Pokušaj validacije adaptirane lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima. *Suvremena psihologija*, 12(2), 391-405.

- Levy, K. N., Blatt, S. J. i Shaver, P. R. (1998). Attachment styles and parental representations. *Journal of personality and social psychology*, 74(2), 407.
- Lue, T. W., Pantenburg, D. P. i Crawford, P. M. (2008). Impact of the owner-pet and client-veterinarian bond on the care that pets receive. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 232(4), 531-540.
- Marks, S. G., Koepke, J. E. i Bradley, C. L. (1994). Pet attachment and generativity among young adults. *The Journal of Psychology*, 128(6), 641-650.
- McConnell, A. R. , Brown, C. M. , Shoda, T. M., Stayton, L. E. i Martin, C. E. (2011). Friends with benefits: on the positive consequences of pet ownership. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101, 1239–1252.
- Morley, C. i Fook, J. (2005). The importance of pet loss and some implications for services. *Mortality*, 10(2), 127-143.
- Ognibene, T. C. i Collins, N. L. (1998). Adult attachment styles, perceived social support and coping strategies. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(3), 323-345.
- Ombla, J. (2012). Kućni ljubimci i implikacije za zdravlje i psiho fizičku dobrobit njihovih vlasnika. *Klinička psihologija*, 5(1-2), 59-78.
- Ombla, J. (2014). *Provjera teorije privrženosti na odnosu vlasnika prema kućnim ljubimcima*. (Doktorski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu).
- Poresky, R. H. i Daniels, A. M. (1998). Demographics of pet presence and attachment. *Anthrozoös*, 11(4), 236-241.
- Rajaram, S. S., Garrity, T. F., Stallones, L. F. i Marx, M. B. (1993). Bereavement—Loss of a pet and loss of a human. *Anthrozoös*, 6(1), 8-16.
- Robin, M. i ten Bensel, R. T. (1985). Pets and the socialization of children. *Marriage & Family Review*, 8(3-4), 63-78.
- Ross, C. E. i Mirowsky, J. (1989). Explaining the social patterns of depression: control and problem solving--or support and talking? *Journal of health and social behavior*, 30(2), 206-219.

- Ryder, E. L. (1985). Pets and the elderly. A social work perspective. *The Veterinary clinics of North America. Small animal practice*, 15(2), 333-343.
- Sable, P. (1995). Pets, attachment, and well-being across the life cycle. *Social Work*, 40, 334-341.
- Schenk, S. A., Templer, D. I., Peters, N. B. i Schmidt, M. (1994). The genesis and correlates of attitudes toward pets. *Anthrozoös*, 7(1), 60-68.
- Siegel, J. M. (1990). Stressful life events and use of physician services among the elderly: the moderating role of pet ownership. *Journal of personality and social psychology*, 58(6), 1081.
- Siegel, J. M. (1993). Companion animals: In sickness and in health. *Journal of Social Issues*, 49(1), 157-167.
- Staats, S., Sears, K., i Pierfelice, L. (2006). Teachers' pets and why they have them: An investigation of the human animal bond. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(8), 1881-1891.
- Stallones, L., Marx, M. B., Garrity, T. F., i Johnson, T. P. (1990). Pet ownership and attachment in relation to the health of US adults, 21 to 64 years of age. *Anthrozoös*, 4(2), 100-112.
- Stammach, K. B., i Turner, D. C. (1999). Understanding the Human—Cat Relationship: Human Social Support or Attachment. *Anthrozoös*, 12(3), 162-168.
- Stevens, L. T. (1990). Attachment to pets among eighth graders. *Anthrozoös*, 3(3), 177-183.
- Voith, V. L. (1985). Attachment of people to companion animals. *The Veterinary Clinics of North America. Small Animal Practice*, 15(2), 289-295.
- Walsh, F. (2009). Human-Animal Bonds II: The Role of Pets in Family Systems and Family Therapy. *Family process*, 48(4), 481-499.
- Wrobel, T. A., & Dye, A. L. (2003). Grieving pet death: Normative, gender, and attachment issues. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 47(4), 385-393.
- Zasloff, R. L. (1996). Measuring attachment to companion animals: a dog is not a cat is not a bird. *Applied Animal Behaviour Science*, 47(1), 43-48.

Zasloff, R. L., & Kidd, A. H. (1994). Loneliness and pet ownership among single women.

Psychological Reports, 75(2), 747-752.

Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2011). An attachment perspective on human–pet relationships: Conceptualization and assessment of pet attachment orientations.

Journal of Research in Personality, 45(4), 345-357.